

De Invloed van Activiteitenaanbod op het Verschil in Proceskwaliteit tussen de Kinderopvang
en Peuterspeelzaal

Masterthesis

Universiteit Utrecht

Masterprogramma Clinical Child, Family and Education Studies

K. van den Berg, 5977703

B. Romijn

3 juni 2018

Woordaaantal: 4489

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterthesis ‘De invloed van activiteitenaanbod op het verschil in proceskwaliteit tussen de kinderopvang en peuterspeelzaal’. Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van het Masterprogramma Clinical Child, Family and Education Studies aan de Universiteit Utrecht. Aangezien het mogelijke verschil in proceskwaliteit tussen de kinderopvang en peuterspeelzaal en de eventuele invloed van het activiteitenaanbod hierop mij erg aansprak, heb ik besloten om hier verder onderzoek naar te doen.

Ik wil mijn thesisbegeleider, Bodine Romijn, graag bedanken voor alle begeleiding die zij mij heeft geboden tijdens het schrijven van mijn masterthesis. Ook op de momenten waarop ik vastliep met mijn masterthesis, gaf zij mij opbouwende feedback, waardoor het mij toch lukte om op de juiste manier verder te gaan met mijn onderzoek. Daarnaast gaf zij mij het vertrouwen dat ik de juiste stappen doorliep om mijzelf zoveel mogelijk uit te dagen tijdens het schrijven van mijn masterthesis. Tot slot wil ik mijn familie, vrienden en medestudenten bedanken voor hun steun.

Ik wens u veel leesplezier en ik hoop dat deze masterthesis bij kan dragen aan de kennis over het verschil in proceskwaliteit in combinatie met de invloed van het activiteitenaanbod binnen de peuterspeelzaal en kinderopvang!

Kirsten van den Berg, juni 2018

Abstract

Introduction: The aim of this study was to investigate the differences between the emotional and educative process quality in day care centers and preschools. The study also examined whether this difference was influenced by the activities provided in the classrooms. This study aims to provide more insights into the differences in quality between the day care centers and preschools. **Method:** Several questionnaires were filled out by childcare professionals of 40 day care centers and preschools from Stichting Bink in Hilversum and Soest. The emotional and educative quality was measured with the CLASS observation tool at 26 day care centers and 14 preschools. A MANCOVA was used to analyze the data and investigate the hypotheses. **Results:** There was a significant difference in educative quality between day care centers and preschools, with preschools scoring higher on educative quality. There also was a significant interaction-effect between classroom activities and type of organization on educative quality. There was no significant difference in emotional quality between day care centers and preschools, nor were classroom activities of influence on the emotional quality. **Conclusion:** We found that preschools have a higher educative quality than day care centers. We also found that preschools have a higher score on classroom activities in combination with educative quality than day care centers. This study provides more and new insights into the differences in quality and classroom activities between the day care centers and preschools.

Keywords: structural quality, process quality, classroom activities, day care centers, preschools

De Invloed van Activiteitenaanbod op het Verschil in Proceskwaliteit tussen de Kinderopvang en Peuterspeelzaal

In vergelijking met andere Europese landen heeft Nederland, met ongeveer 77 procent, het hoogste percentage kinderen dat gebruik maakt van voorschoolse voorzieningen (Centraal Bureau van de Statistiek [CBS], 2016). Pedagogisch medewerkers leveren hierdoor, vanwege het intensieve en frequente contact, een grote bijdrage aan de emotionele en educatieve ontwikkeling van het jonge kind (Gevers Deynoot-Schaub & Riksen-Walraven, 2005). Wanneer voorschoolse voorzieningen voldoende kwaliteit leveren, kunnen pedagogisch medewerkers een grotere bijdrage leveren aan de positieve ontwikkeling van het kind (Fukkink, Gevers Deynoot-Schaub, Helmerhorst, Bollen, & Riksen-Walraven, 2013; Marcon, 2002). De kwaliteit binnen voorschoolse voorzieningen in Nederland is echter tot 2008 achteruitgegaan en gaat tot op heden te weinig vooruit. Pedagogisch medewerkers kunnen hierdoor, vanwege het gebrek aan kwaliteit, de ontwikkeling van kinderen minder goed stimuleren (Fukkink et al., 2013). Door de toenemende belangstelling voor het verbeteren van de kwaliteit van de voorschoolse voorzieningen, zijn deze voorzieningen binnen de ‘Wet kinderopvang en kwaliteitseisen peuterspeelzalen’ samengebracht. Op deze manier kan de overheid de kwaliteit van de voorschoolse voorzieningen monitoren en verbeteren (Rijksoverheid, 2013). Er is weinig afzonderlijk onderzoek gedaan naar de kwaliteit binnen de kinderopvang en peuterspeelzaal, waardoor het belangrijk is dat onderzoek zich hier op gaat richten. Meer inzicht in het verschil in kwaliteit kan bijdragen aan de algehele verbetering van kwaliteit binnen de voorschoolse voorzieningen. Door het leveren van dezelfde mate van kwaliteit, krijgen alle kinderen in Nederland gelijke kansen om zich te ontwikkelen.

De mate van kwaliteit binnen de kinderopvang en peuterspeelzaal wordt gekenmerkt door voldoende stimulering en ondersteuning door pedagogisch medewerkers, zodat kinderen groeien in hun emotionele en educatieve ontwikkeling. De kwaliteit binnen de voorschoolse voorzieningen bestaat uit structurele kwaliteit en proceskwaliteit (Slot, 2014). Structurele kwaliteit omvat de gestructureerde factoren in het programma binnen voorschoolse voorzieningen. Deze factoren zorgen er voor dat kinderen zich zo goed mogelijk kunnen ontwikkelen. Het gaat hier bijvoorbeeld om het opleidingsniveau van de pedagogisch medewerkers, de pedagogisch medewerker-kind ratio, het aanbod van activiteiten, teamoverleg en werkomgeving (Howes et al., 2008; Thomason & La Paro, 2009). Een hoge mate van structurele kwaliteit zorgt voor een positieve emotionele en educatieve ontwikkeling bij het kind (Sylva et al., 2006).

Naast structurele kwaliteit, wordt de kwaliteit binnen voorschoolse voorzieningen gekenmerkt door proceskwaliteit. De proceskwaliteit omvat het dynamische proces van directe ervaringen en interacties tussen pedagogisch medewerkers en de kinderen binnen voorschoolse voorzieningen (Howes et al., 2008; Sylva et al., 2006). De proceskwaliteit bestaat uit emotionele kwaliteit en educatieve kwaliteit. Emotionele kwaliteit duidt op de positieve en negatieve sfeer, de sensitiviteit en responsiviteit van de pedagogisch medewerker, de mate waarin de pedagogisch medewerker rekening houdt met het kind in de groep en het begeleiden van het gedrag van het kind (Veen, Heurter, & Van der Veen, 2012). Educatieve kwaliteit omvat het faciliteren van leren en ontwikkelen, de kwaliteit van feedback en het stimuleren van de (taal)ontwikkeling (La Paro, Hamre, & Pianto, 2011). Stimulatie, sensitiviteit, responsiviteit en het kind ondersteuning en aandacht geven, zorgen gezamenlijk voor een positieve emotionele en educatieve ontwikkeling. Ook zorgen eerdergenoemde factoren voor een hoge mate van proceskwaliteit binnen de voorschoolse voorzieningen (Howes et al., 2008; Philips & Lowenstein, 2011; Sylva et al., 2006; Thomason & La Paro, 2009).

Een hoge mate van structurele kwaliteit is een voorwaarde om te komen tot een hogere mate van proceskwaliteit. Beide vormen van kwaliteit hangen met elkaar samen en beïnvloeden elkaar, aangezien een hogere mate van structurele kwaliteit direct samenhangt met een hogere mate van proceskwaliteit (Pianta et al., 2005; Vandell, Belsky, Burchinal, Steinberg, & Vandergrift, 2004; Veen et al., 2012). Daarnaast beïnvloedt de hoogte van de structurele kwaliteit en proceskwaliteit de mate waarin een kind zich op een positieve manier kan ontwikkelen. De ontwikkelingsuitkomsten van het kind zijn daarom vaak minder positief wanneer er sprake is van een lagere structurele kwaliteit en proceskwaliteit (Marcon, 2002; Veen et al., 2012). Tot slot zorgen een hogere structurele kwaliteit en proceskwaliteit gezamenlijk voor een hogere algehele kwaliteit binnen de voorschoolse voorzieningen (Veen et al., 2012). Uit onderzoek komt echter naar voren dat er verschillen in structurele kwaliteit en proceskwaliteit bestaan tussen de kinderopvang en peuterspeelzaal (Gevers Deynoot-Schaub, Helmerhost, Bollen, & Fukkink, 2014; Veen & Leseman, 2015; Veen & Slot, 2012).

De afgelopen jaren is er veel onderzoek gedaan naar de volgende structurele kwaliteitskenmerken: het opleidingsniveau van de pedagogisch medewerkers, de groepsgrootte en de pedagogisch medewerker-kind ratio (Philips & Lowenstein, 2011). Er is daarentegen minder onderzoek gedaan naar het structurele kwaliteitskenmerk 'activiteitenaanbod' binnen de voorschoolse voorzieningen. Uit het beperkt beschikbare onderzoek blijkt dat het activiteitenaanbod van lage kwaliteit is binnen de voorschoolse

voorzieningen. Daarnaast is de kwaliteit van het activiteitenaanbod één van de meest gedaalde structurele kwaliteitskenmerken van de afgelopen jaren (Fukkink & Van IJzerdoorn, 2004; Vermeer et al., 2008).

De kwaliteit van het activiteitenaanbod blijkt lager te zijn binnen de peuterspeelzaal dan binnen de kinderopvang. Een kanttekening hierbij is dat het om een klein verschil gaat in de kwaliteit van het activiteitenaanbod tussen de voorschoolse voorzieningen (Veen & Leseman, 2015). De peuterspeelzalen scoren laag op onderdelen als natuur en wetenschap, muziek en beweging, blokken, zand en water en rekenen en cijfers (Gevers Deynoot-Schaub et al., 2014). Een reden hiervoor kan zijn dat peuterspeelzalen niet over het materiaal beschikken om kwalitatief hoogwaardige activiteiten aan te bieden aan de kinderen. Wanneer peuterspeelzalen wel over voldoende materiaal beschikken, is er vaak sprake van weinig verscheidenheid in het soort aangeboden materiaal. Hierdoor blijft het activiteitenaanbod op peuterspeelzalen eenzijdig voor de kinderen (Vermeer et al., 2008). Ook is het materiaal om activiteiten aan te bieden vaak niet direct beschikbaar voor de kinderen, waardoor zij hier geen zelfstandige keuzes in kunnen maken. Daarnaast krijgen kinderen op peuterspeelzalen minder de zelfstandigheid om zelf materialen te pakken (Vermeer et al., 2008). Tot slot blijkt het voor pedagogisch medewerkers, vanwege de grote groepen, lastig om alle kinderen bij de activiteiten te betrekken. Hierdoor krijgen niet alle kinderen op soortgelijke wijze activiteiten aangeboden en kunnen zij zich niet allemaal op dezelfde manier verder ontwikkelen (Burchinal et al., 2008). De aanwezigheid van een gevarieerd activiteitenaanbod hangt samen met een hogere mate van emotionele en educatieve proceskwaliteit (Slot, 2016). Hierdoor is het belangrijk om de kwaliteit van het activiteitenaanbod binnen voorschoolse voorzieningen te verbeteren.

Naast onderzoek naar het structurele kwaliteitskenmerk 'activiteitenaanbod' is er de afgelopen jaren ook onderzoek gedaan naar de proceskwaliteit binnen de voorschoolse voorzieningen. Er is echter meer onderzoek gedaan naar de proceskwaliteit binnen de kinderopvang dan naar de proceskwaliteit binnen de peuterspeelzalen (Fukkink et al., 2013). Uit het beschikbare onderzoek blijkt dat peuterspeelzalen lager scoren op de emotionele proceskwaliteit dan de kinderopvang. Peuterspeelzalen scoren wellicht lager vanwege verschillen in het beschikbare budget, waardoor zij de proceskwaliteit minder makkelijk kunnen verbeteren dan de kinderopvang (Gevers Deynoot-Schaub et al., 2014). De peuterspeelzalen lijken echter hoger te scoren op de educatieve proceskwaliteit dan de kinderopvang. Peuterspeelzalen scoren hoger op de educatieve proceskwaliteit, vanwege de

(educatieve) voorbereiding die zij peuters bieden op de basisschool. Deze educatieve voorbereiding staat binnen de kinderopvang minder centraal (Veen & Slot, 2012).

Onderzoek naar het verschil in proceskwaliteit tussen de kinderopvang en peuterspeelzaal is wenselijk door de belangrijke rol die pedagogisch medewerkers spelen in de vroegtijdige ontwikkeling van het kind (Gevers Deynoot-Schaub & Riksen-Walraven, 2005). Door inzicht te krijgen in de verschillen in proceskwaliteit tussen de kinderopvang en peuterspeelzaal, kan de kwaliteit binnen de voorschoolse voorzieningen verbeteren. Hierdoor krijgen alle kinderen gelijke kansen om zich verder te ontwikkelen. Daarnaast is het belangrijk om onderzoek te doen naar de, tot op heden onbekende, invloed van het structurele kwaliteitskenmerk ‘activiteitenaanbod’ op de emotionele en educatieve proceskwaliteit. In deze thesis zal daarom beoogd worden antwoord te geven op de volgende onderzoeksvraag: ‘Is er een verschil in proceskwaliteit (educatieve en emotionele proceskwaliteit) tussen de kinderopvang en peuterspeelzaal en wat is de invloed van het structurele kwaliteitskenmerk ‘activiteitenaanbod’ op dit verschil?’ Op basis van de geraadpleegde literatuur wordt verwacht dat (1) er sprake is van een hogere emotionele proceskwaliteit binnen de kinderopvang dan binnen de peuterspeelzaal (Gevers Deynoot-Schaub et al., 2014). Daarnaast wordt verwacht dat (2) er sprake is van een hogere educatieve proceskwaliteit binnen de peuterspeelzaal dan binnen de kinderopvang (Veen & Slot, 2012). Tot slot wordt verwacht dat (3) de hoogte van de kwaliteit van het ‘activiteitenaanbod’ invloed heeft op het verschil in emotionele en educatieve proceskwaliteit binnen de kinderopvang en peuterspeelzaal. Een hogere mate van kwaliteit op het structurele kwaliteitskenmerk ‘activiteitenaanbod’ heeft namelijk een positieve invloed op de hoogte van de emotionele en educatieve proceskwaliteit binnen de kinderopvang en peuterspeelzaal (Veen & Leseman, 2015).

Methode

Participanten

Onder de participanten vielen alle pedagogisch medewerkers van 26 kinderopvanglocaties en 14 peuterspeelzaallocaties van organisatie Stichting Bink in de omgeving van Hilversum en Soest. Dit cross-sectionele, kwantitatief en toetsende onderzoek werd uitgevoerd in samenwerking met Stichting Bink. De participanten waren met behulp van een doelgerichte steekproef getrokken door Stichting Bink. De steekproef bestond uit 57 pedagogisch medewerkers met een gemiddelde leeftijd van 43 jaar ($SD = 11.81$, 98.4% vrouw). Alle pedagogisch medewerkers waren tussen de 23 en 64 jaar oud. De pedagogisch medewerkers hadden gemiddeld 16.19 jaar ($SD = 8.53$) werkervaring. Alle pedagogisch medewerkers hadden tussen de één en 45 jaar werkervaring. Het opleidingsniveau was bij

85.3% van de medewerkers mbo, bij 8.2% van de medewerkers hbo en bij 6.6% van de medewerkers WO.

Procedure

Om de proceskwaliteit en het activiteitenaanbod in kaart te brengen, zijn vragenlijsten en observaties ingezet. De onderzoekers hebben vooraf de toestemming van ouders voor de observaties ontvangen. Daarnaast hebben de deelnemende pedagogisch medewerkers vragenlijsten ingevuld in het kader van het onderzoek. Vervolgens hebben de onderzoekers elke locatie gedurende één ochtend bezocht om de emotionele en educatieve proceskwaliteit in kaart te brengen middels observaties. Tijdens de observaties bleven de onderzoekers op de achtergrond om de normale gang van zaken zo min mogelijk te beïnvloeden. Hierdoor kon er een representatief beeld van de emotionele en educatieve proceskwaliteit ontstaan. Daarnaast werd er gebruik gemaakt van een coderingssysteem, zodat de resultaten geanonimiseerd werden. Tot slot voldeden de onderzoekers aan de eisen van de toestemmingsverklaring voor de participanten. Voor de analyses werd gewerkt met geaggregeerde scores op locatieniveau, waar per locatie het gemiddelde van de observaties en vragenlijsten werd meegenomen.

Meetinstrumenten

De emotionele en educatieve proceskwaliteit. De emotionele en educatieve proceskwaliteit werden in kaart gebracht middels het ‘Classroom Assessment Scoring System [CLASS Toddler]’ observatie-instrument. Met dit observatie-instrument werden de interacties tussen de pedagogisch medewerkers en kinderen binnen voorschoolse voorzieningen gemeten en gescoord op een schaal van één tot zeven (van ‘laag’ naar ‘hoog’; La Paro et al., 2011). De schaalscores werden bepaald door het gemiddelde van de desbetreffende schaal. Hoe hoger de score op de CLASS, hoe hoger de mate van emotionele of educatieve proceskwaliteit. De onderzoekers mochten enkel met de CLASS werken wanneer zij hier in getraind waren en de betrouwbaarheidstest voor 80% foutloos hadden afgerond. De betrouwbaarheidstest werd gemaakt door de onderzoekers om de betrouwbaarheid van het onderzoeksinstrument in de praktijk te kunnen garanderen. De CLASS richtte zich op de Emotionele Proceskwaliteit en Educatieve Proceskwaliteit. In Tabel 1 staan de verschillende dimensies die onder de Emotionele en Educatieve Proceskwaliteit vallen (La Paro et al., 2011). Gedurende de observatieochtenden werd er vier keer een kwartier geobserveerd door de onderzoekers. Om een zo representatief mogelijk beeld van de ochtend te krijgen, hebben de onderzoekers één vrij spelmoment, één fruitmoment, één Spelend Ontwikkelen/doelgerichte activiteit en één willekeurig moment geobserveerd. De observaties zijn vervolgens uitgewerkt en gescoord,

waarna deze getoetst werden op interval meetniveau. De CLASS Toddler bleek begripsvalide, waardoor dit meetinstrument ingezet kon worden (Thomason & La Paro, 2009).

Tabel 1

Dimensies Emotionele en Educatieve Proceskwaliteit

Emotionele Proceskwaliteit	Educatieve Proceskwaliteit
1. Positieve Sfeer	6. Faciliteren van Leren en Ontwikkeling
2. Negatieve Sfeer	7. Kwaliteit van Feedback
3. Sensitiviteit van de Leidster	8. Stimuleren van Taalontwikkeling
4. Aandacht voor Kindperspectief	
5. Begeleiding van Gedrag	

Tot op heden is er echter weinig bekend over de betrouwbaarheid van de CLASS Toddler. De CLASS Toddler komt sterk overeen met de CLASS Pre-K, waardoor deze versie als uitgangspunt is gebruikt voor de betrouwbaarheid. Uit onderzoek blijkt dat de CLASS Pre-K een Cronbach's α tussen de .77 en .88 heeft, waardoor er sprake is van een goede interbeoordelaarsbetrouwbaarheid (Howes et al., 2008; Mashburn et al., 2008). Bij de CLASS Toddler is er sprake van een goede kwaliteit, een hoge structurele validiteit en een matige criterium validiteit (Slot, 2014). In dit onderzoek heeft de schaal Emotionele Proceskwaliteit ($n = 40$) een Cronbach's α van 0.69 (matige tot voldoende betrouwbaarheid) en de schaal Educatieve Proceskwaliteit ($n = 40$) heeft een Cronbach's α van 0.79 (voldoende tot goede betrouwbaarheid; Field, 2013).

Activiteitenaanbod. De vragenlijst 'Organisatiekenmerken werkplek en activiteitenaanbod voor kinderen' bevatte onder andere vragen over de achtergrondkenmerken, materialen en activiteitenaanbod, vragen over spel, doen alsof spel en plannen maken. Het invullen van de vragenlijst duurde ongeveer 20 tot 25 minuten. In dit onderzoek werd de vijfpuntschaal van de vragen over 'materialen en activiteitenaanbod' op interval meetniveau getoetst (van 'niet van toepassing' tot 'zeer sterk van toepassing'). Vanwege het streven naar een hoge betrouwbaarheid van de schaal 'activiteitenaanbod', zijn niet alle items uit de vragenlijst meegenomen. Er is een zo gevarieerd mogelijke schaal samengesteld, aangezien uit onderzoek blijkt dat een gevarieerder aanbod van activiteiten zorgt voor een hogere proceskwaliteit (Slot, 2016). In Tabel 2 staan de items gepresenteerd die zijn meegenomen binnen deze schaal. De schaalscore werd bepaald door het gemiddelde. In het huidige onderzoek is sprake van een goede betrouwbaarheid (Cronbach's $\alpha = 0.95$; Field, 2013).

Tabel 2

Items voor de schaal 'Activiteitenaanbod'

Items voor de schaal 'Activiteitenaanbod'
1. Er is veel leerzaam spelmateriaal
2. Er zijn veel verschillende soorten boeken
3. Er zijn veel verschillende boeken die tegemoet komen aan verschillen in interesses en ontwikkelingsniveaus van de kinderen
4. Er zijn veel verschillende soorten materialen die de fijne motoriek en oog-hand-coördinatie stimuleren
5. Er zijn veel verschillende materialen op het gebied van fijne motoriek en oog-hand-coördinatie aanwezig die tegemoet komen aan verschillen in ontwikkelingsniveaus van de kinderen
6. Er zijn minimaal vijf verschillende soorten knutselmaterialen
7. Er zijn veel verschillende materialen voor doen alsof spel

Analyseplan

De verzamelde gegevens zijn ingevuld in SPSS en gecontroleerd op codeerfouten en missende data. Vervolgens is het item 'Negatieve Sfeer' van de schaal emotionele proceskwaliteit omgepoold. Gezien de hoge betrouwbaarheid van de schalen, is besloten om de missende waarden te vervangen voor het gemiddelde van de desbetreffende schaal. Hier is voor gekozen in het belang van de betrouwbaarheid van de resultaten. Vervolgens zijn de assumpties van de MANCOVA gecontroleerd, voordat gestart werd met de analyses. Na de controle is een MANCOVA uitgevoerd om het verschil in proceskwaliteit (emotionele en educatieve proceskwaliteit) tussen de kinderopvang en peuterspeelzaal te toetsen. Daarna is, middels de MANCOVA, getoetst wat de invloed van het activiteitenaanbod is op dit verschil. Tot slot is met een MANCOVA getoetst wat het interactie-effect is van het type instelling (kinderopvang of peuterspeelzaal) en het activiteitenaanbod op de proceskwaliteit. Bij alle analyses is een significantieniveau van .05 gehanteerd. De eerste hypothese werd aangenomen wanneer er een significant verschil zou zijn in emotionele proceskwaliteit tussen de kinderopvang en peuterspeelzaal, waar verwacht werd dat er sprake zou zijn van een hogere emotionele proceskwaliteit binnen de kinderopvang. De tweede hypothese werd aangenomen als er een significant verschil zou zijn in educatieve proceskwaliteit tussen de kinderopvang en peuterspeelzaal, waar verwacht werd dat er sprake zou zijn van een hogere educatieve proceskwaliteit binnen de peuterspeelzaal. Tot slot werd de derde hypothese aangenomen

wanneer het activiteiten aanbod een significante invloed zou hebben op dit verschil in emotionele en educatieve proceskwaliteit. De Eta-Squared (η^2) werd als effectgrootte gebruikt met de kritieke waarden, .02 als klein effect, .13 als gemiddeld effect en .26 als groot effect (Field, 2013).

Resultaten

Beschrijvende statistieken

In Tabel 3 zijn de beschrijvende statistieken weergegeven van de items die bij de emotionele en educatieve proceskwaliteit horen. De beschrijvende statistieken van de schaal activiteiten aanbod staan weergegeven in Tabel 4.

Tabel 3

Beschrijvende Statistieken van de Schaal Emotionele en Educatieve Proceskwaliteit (n = 40)

	<i>M</i>	<i>SD</i>	Min	Max
Schaal Emotionele Proceskwaliteit	5.29	0.35	4.45	5.95
1. Positieve sfeer	5.41	0.59	3.50	6.25
2. Negatieve sfeer	6.93	0.27	6.00	7.00
3. Sensitiviteit van de leidster	5.20	0.63	3.75	6.25
4. Rekening houden met kindperspectief	4.29	0.50	2.75	5.25
5. Gedragsregulering	4.64	0.57	3.50	5.75
Schaal Educatieve Proceskwaliteit	2.81	0.46	2.00	3.92
6. Faciliteren leren en ontwikkelen	3.28	0.59	2.25	4.50
7. Kwaliteit van feedback	2.38	0.58	1.50	3.75
8. Stimuleren van taalontwikkeling	2.76	0.50	2.00	3.75

Tabel 4

Beschrijvende Statistieken van de Schaal Activiteiteenaanbod jaren (n = 36)

	<i>M</i>	<i>SD</i>	Min	Max
Schaal Activiteiteenaanbod	4.13	0.62	3.00	5.00
1. Er is veel leerzaam spel materiaal	4.00	0.76	3.00	5.00
2. Er zijn veel verschillende soorten boeken	4.09	0.72	2.50	5.00
3. Er zijn veel verschillende boeken die tegemoet komen aan verschillen in interesses en ontwikkelingsniveaus van de kinderen	3.97	0.80	2.50	5.00
4. Er zijn veel verschillende soorten materialen die de fijne motoriek en oog-hand-coördinatie stimuleren	4.15	0.68	3.00	5.00
5. Er zijn veel verschillende materialen op het gebied van fijne motoriek en oog-hand-coördinatie aanwezig die tegemoet komen aan verschillen in ontwikkelingsniveaus van de kinderen	3.90	0.79	2.50	5.00
6. Er zijn minimaal vijf verschillende soorten knutselmaterialen	4.42	0.62	3.00	5.00
7. Er zijn veel verschillende materialen voor doen alsof spel	4.37	0.64	3.00	5.00

Multivariate variantieanalyse

Voorafgaand aan de MANCOVA zijn de assumpties van deze analyses gecontroleerd. Aan de assumptie ‘random steekproef en onafhankelijke waarnemingen’ werd niet voldaan, aangezien Stichting Bink de locaties zelf heeft geselecteerd. Bij deze locaties hebben de onderzoekers vervolgens geobserveerd. Met de interpretatie van de onderzoeksresultaten zal daarom rekening moeten worden gehouden met de generaliseerbaarheid van de resultaten van het onderzoek. Er is sprake van onafhankelijke waarnemingen, aangezien de onderzoekers er vanuit zijn gegaan dat de vragenlijsten zonder overleg zijn ingevuld door de pedagogisch medewerkers. Daarnaast zijn alle observaties met de CLASS ook onafhankelijk uitgevoerd. Het activiteiteenaanbod en de emotionele en educatieve proceskwaliteit lijken niet geheel normaal verdeeld bij de kinderopvang en peuterspeelzaal. Aangezien beide groepen groter zijn dan 20 pedagogisch medewerkers, is de verwachting dat dit de resultaten niet zal beïnvloeden omdat de MANCOVA dan robuust is tegen schending van de voorwaarde van

normaalverdeling. De standaardafwijkingen van de emotionele en educatieve proceskwaliteit van de kinderopvang en peuterspeelzalen zijn nagenoeg gelijk, waardoor geconcludeerd is dat er sprake is van homogeniteit van de varianties. Ook uit de Levene's test blijkt dat de assumptie van homogeniteit van variantie bij de emotionele proceskwaliteit $F(1, 34) = 1.09, p = .305$ en de educatieve proceskwaliteit $F(1, 34) = 2.10, p = .157$ niet geschonden is.

Verskil in kwaliteit. Er is een MANCOVA uitgevoerd om de emotionele en educatieve proceskwaliteit tussen de kinderdagopvang en peuterspeelzaal te vergelijken. Hier werd vervolgens ook het activiteitenaanbod als covariaat meegenomen. De MANCOVA liet zien dat de emotionele proceskwaliteit tussen de kinderopvang ($M = 5.30$) en peuterspeelzaal ($M = 5.29$) niet significant verschilt. Er is geen significant hoofdeffect van het type instelling op de emotionele proceskwaliteit, $F(1,35) = 0.33, p = .568, \eta^2 = .01$. Daarnaast liet de MANCOVA zien dat de educatieve proceskwaliteit tussen de kinderopvang ($M = 2.76$) en de peuterspeelzaal ($M = 3.06$) wel significant verschilt. Er is sprake van een hoofdeffect van het type instelling op de educatieve proceskwaliteit, $F(1,35) = 7.97, p = .010, \eta^2 = .20$. Dit is een gemiddeld effect.

De MANCOVA liet vervolgens zien dat het activiteitenaanbod tussen de emotionele en educatieve proceskwaliteit niet significant verschilt. Er is geen significant hoofdeffect van het activiteitenaanbod op de emotionele proceskwaliteit, $F(1,35) = 0.60, p = .443, \eta^2 = .02$ en de educatieve proceskwaliteit, $F(1,35) = 0.09, p = .766, \eta^2 = .00$. Tot slot liet de MANCOVA zien dat er geen sprake is van een interactie-effect tussen het type instelling en het activiteitenaanbod op de emotionele proceskwaliteit, $F(1,35) = 0.35, p = .560, \eta^2 = .01$. Er is daarentegen wel een significant interactie-effect gevonden tussen het type instelling en het activiteitenaanbod op de educatieve proceskwaliteit, $F(1,35) = 6.47, p = .016, \eta^2 = .17$. Dit is een gemiddeld effect.

Discussie

In deze thesis is beoogd antwoord te geven op de volgende onderzoeksvraag: 'Is er een verschil in proceskwaliteit (educatieve en emotionele proceskwaliteit) tussen de kinderopvang en peuterspeelzaal en wat is de invloed van het structurele kwaliteitskenmerk 'activiteitenaanbod' op dit verschil?' Op basis van de geraadpleegde literatuur werd verwacht dat (1) er sprake was van een hogere emotionele proceskwaliteit binnen de kinderopvang dan binnen de peuterspeelzaal (Gevers Deynoot-Schaub et al., 2014). Daarnaast werd verwacht dat (2) er sprake was van een hogere educatieve proceskwaliteit binnen de peuterspeelzaal dan binnen de kinderopvang (Veen & Slot, 2012). Tot slot werd verwacht dat (3) de hoogte van de kwaliteit van het 'activiteitenaanbod' invloed zou hebben op het verschil in emotionele en

educatieve proceskwaliteit binnen de kinderopvang en peuterspeelzaal (Veen & Leseman, 2015).

Er is echter geen significant hoofdeffect gevonden van het type instelling op de emotionele proceskwaliteit, waardoor deze hypothese is verworpen. Dit komt niet overeen met de verwachting dat er sprake zou zijn van een hogere emotionele proceskwaliteit binnen de kinderopvang dan binnen de peuterspeelzaal (Gevers Deynoot-Schaub et al., 2014). Een reden hiervoor zou kunnen zijn dat, door alle hervormingen in het veld van de kinderopvang de laatste jaren, het verschil tussen de kinderopvang en peuterspeelzaal niet langer meer zichtbaar is. Uit de eerste meting van de Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (LKK) blijkt namelijk dat de kinderopvang en peuterspeelzaal niet voldoende in emotionele proceskwaliteit verschillen om te spreken van een significant verschil (Slot, Jepma, Muller, Romijn, & Leseman, 2017). Ook uit ander onderzoek blijkt er nauwelijks nog een verschil in emotionele proceskwaliteit te zijn tussen de kinderopvang en peuterspeelzaal (Veen & Leseman, 2015).

Daarentegen is er wel een significant hoofdeffect gevonden van het type instelling op de educatieve proceskwaliteit. De peuterspeelzalen scoren significant hoger op de educatieve proceskwaliteit dan de kinderopvang. Dit komt overeen met de verwachting dat er sprake zou zijn van een hogere educatieve proceskwaliteit binnen de peuterspeelzaal dan binnen de kinderopvang. Een reden hiervoor zou kunnen zijn dat peuterspeelzalen kinderen een educatieve voorbereiding geven op de basisschool, terwijl de kinderopvang dit niet doet (Veen & Slot, 2012). Een andere verklaring voor de hogere educatieve proceskwaliteit bij peuterspeelzalen kan wellicht gevonden worden bij de van oudsher verschillende functies van de kinderopvang en peuterspeelzaal. Zo hebben peuterspeelzalen een meer educatieve functie en komen kinderen hier voornamelijk om met elkaar te spelen. Daarentegen wordt de kinderopvang gezien als een voorziening voor ouders om hun kinderen te laten opvangen en verzorgen (Van der Vegt, Studulski, & Klopogge, 2007). Daarnaast krijgen kinderen op peuterspeelzalen, tijdens kringgesprekken, vaak moeilijkere en gevorderde taal aangeboden dan kinderen op voorschoolse voorzieningen zonder kringgesprekken, wat de hogere educatieve proceskwaliteit ook kan verklaren (Veen & Leseman, 2015).

Vervolgens is er geen significant hoofdeffect gevonden van het activiteitenaanbod op de emotionele en educatieve proceskwaliteit, waardoor deze hypothese is verworpen. Dit komt niet overeen met de verwachting dat een hoge mate van kwaliteit op het structurele kwaliteitskenmerk 'activiteitenaanbod' een positieve invloed heeft op de hoogte van de emotionele en educatieve proceskwaliteit binnen de kinderopvang en peuterspeelzaal (Veen &

Leseman, 2015). Een reden hiervoor zou kunnen zijn dat het huidige activiteitenaanbod binnen voorschoolse voorzieningen niet op alle ontwikkelingsgebieden van de kinderen evenveel aandacht krijgt van de pedagogisch medewerkers. Hierdoor oefent het aanbieden van activiteiten wellicht minder invloed uit op de educatieve proceskwaliteit dan in eerste instantie op basis van de gevonden literatuur werd verwacht (Slot et al., 2017). Een andere verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat pedagogisch medewerkers verzorgende activiteiten minder snel als educatief zien en ervaren, waardoor er tijdens dit soort activiteiten minder aan de educatieve proceskwaliteit wordt gedaan (Helmerhorst, Riksen-Walraven, Vermeer, Fukkink, & Tavecchio, 2014; de Kruif et al., 2009). Ook blijkt uit de literatuur dat vrij spel, als activiteit, wel zorgt voor een stijging van de educatieve proceskwaliteit maar daarentegen juist voor een daling in de emotionele proceskwaliteit, gezien de negatieve effecten op de negatieve sfeer en het begeleiden van gedrag (Leseman & Slot, 2013). Tot slot zou een reden kunnen zijn dat pedagogisch medewerkers wel activiteiten aanbieden die de educatieve proceskwaliteit verhogen, maar niet voldoende begeleiding bieden tijdens deze activiteiten om daarnaast ook de emotionele proceskwaliteit te verhogen (Leseman & Slot, 2013).

Daaropvolgend is er ook geen significant interactie-effect gevonden van het activiteitenaanbod en het type instelling op de emotionele proceskwaliteit. Mogelijk is het activiteitenaanbod niet het enige structurele kwaliteitskenmerk dat invloed uitoefent op de emotionele proceskwaliteit. Het opleidingsniveau van pedagogisch medewerkers, de groepsgrootte en de pedagogisch medewerker-kind ratio zijn namelijk ook van invloed op de emotionele proceskwaliteit (Philips & Lowenstein, 2011; Leseman & Slot, 2013). Voor vervolgonderzoek is het belangrijk om meerdere structurele kwaliteitskenmerken mee te nemen, zodat duidelijk wordt welke structurele kwaliteitskenmerken daadwerkelijk invloed uitoefenen op de emotionele proceskwaliteit.

Tot slot is er een interactie-effect tussen het type instelling en het activiteitenaanbod op de educatieve proceskwaliteit gevonden. Het aanbieden van activiteiten door pedagogisch medewerkers zorgt namelijk voor het bevorderen van de educatieve kwaliteit binnen de peuterspeelzaal (Veen & Leseman, 2015). Ook blijkt vrij spel, als activiteit, bij te dragen aan de educatieve proceskwaliteit binnen peuterspeelzalen (Leseman & Slot, 2013).

Het huidige onderzoek draagt bij aan de theorievorming over de verschillen in emotionele en educatieve proceskwaliteit binnen de kinderopvang en peuterspeelzaal. Daarnaast draagt het huidige onderzoek bij aan de theorievorming over de invloed die het activiteitenaanbod op bovenstaand verschil heeft. Er is in Nederland tot op heden namelijk weinig onderzoek gedaan naar de beïnvloedende factor van het activiteitenaanbod op het

verschil in proceskwaliteit tussen de kinderopvang en peuterspeelzaal (Fukkink & Van IJzerdoorn, 2004; Philips & Lowenstein, 2011; Vermeer et al., 2008). Daarnaast richt de beschikbare literatuur zich voornamelijk op voorschoolse voorzieningen en niet op de verschillen tussen de kinderopvang en peuterspeelzaal (Fukkink et al., 2013). Tot slot dragen de gevonden resultaten bij aan de algehele kwaliteitsverbetering binnen de voorschoolse voorzieningen.

Naast sterke eigenschappen, kent dit onderzoek ook enkele beperkingen. De verdeling tussen 26 kinderopvanglocaties en 14 peuterspeelzaallocaties was niet gelijk, waardoor dit mogelijk een vertekend beeld heeft kunnen geven. In vervolgonderzoek is een gelijkwaardigere steekproef wenselijk. Daarnaast heeft Stichting Bink zelf de locaties uitgekozen die deelnamen aan het onderzoek, waardoor niet aan alle assumpties voldaan is van de MANCOVA. Dit heeft invloed op de betrouwbaarheid en generaliseerbaarheid van het onderzoek. Ook liggen de locaties van het onderzoek voornamelijk in de omgeving van Hilversum en Soest, wat een welvarende omgeving in Nederland is. Hierdoor kunnen de resultaten niet gegeneraliseerd worden naar heel Nederland. Toekomstig onderzoek naar meerdere landelijke voorschoolse organisaties voor de generaliseerbaarheid van de resultaten naar heel Nederland is daarom wenselijk.

Geconcludeerd wordt dat het huidige onderzoek gezorgd heeft voor nieuwe inzichten in de verschillen in proceskwaliteit binnen voorschoolse voorzieningen. Daarnaast is ook de beperkt onderzochte rol van het activiteiten aanbod meegenomen. Onderzoek naar bovenstaande kenmerken, maakt deze thesis uniek, vanwege het beperkt beschikbare onderzoek. Meer onderzoek naar de exacte rol van het activiteiten aanbod op de emotionele en educatieve proceskwaliteit is wenselijk om de kwaliteit binnen voorschoolse voorzieningen verder te verbeteren, zodat alle kinderen in de toekomst gelijke kansen krijgen om zich te ontwikkelen.

Referenties

- Burchinal, M., Howes, C., Pianta, R., Bryant, D., Early, D., Clifford, R., & Barbarin, O. (2008). Predicting outcomes at the end of kindergarten from the quality of pre-kindergarten teacher-child interactions and instruction. *Applied Developmental Science, 12*, 140-153. doi:10.1080/10888690802199418
- Centraal Bureau van de Statistiek [CBS]. (2016). *Nederlandse ouders gebruiken vaakst kinderopvang in EU*. Geraadpleegd op 28 februari 2018, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/34/nederlandse-ouders-gebruiken-vaakst-kinderopvang-in-eu>
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using SPSS*. Londen, Engeland: Sage.
- Fukkink, R. G., Gevers Deynoot-Schaub, M. J., Helmerhorst, K. O., Bollen, I., & Riksen-Walraven, J.M. (2013). *Pedagogische kwaliteit van de kinderopvang voor 0- tot 4-jarigen in Nederlandse kinderdagverblijven in 2012*. Amsterdam, Nederland: NCKO.
- Fukkink, R. G., & Van IJzerdoorn, R. (2004). *Dertig jaar onderzoek naar de Nederlandse kinderopvang: Algemene trend. De kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang*. Amsterdam, Nederland: Boom.
- Gevers Deynoot-Schaub, M. J. J. M., Helmerhorst, K. O. W., Bollen, I., & Fukkink, R. G. (2014). *Pedagogische kwaliteit van de opvang voor 2- tot 4-jarigen in Nederlandse peuterspeelzalen in 2013*. Amsterdam, Nederland: NCKO.
- Gevers Deynoot-Schaub, M. J. J. M., & Riksen-Walraven, J. M. A. (2005). Child care under pressure: The quality of Dutch centers in 1995 and in 2001. *The Journal of Genetic Psychology, 166*, 280-296. doi:10.3200/GNTP.166.3.280-296
- Helmerhorst, K. O. W., Riksen-Walraven, J. M., Vermeer, H. J., Fukkink, R. G., & Tavecchio, L. W. C. (2014). Measuring the interactive skills of caregivers in child care centers: Development and validation of the caregiver interaction profile scales. *Early Education and Development, 25*, 770-790. doi:10.1080/10409289.2014.840482
- Howes, C., Burchinal, M., Pianta, R., Bryant, D., Early, D., Clifford, R., & Barbarin, O. (2008). Ready to learn? Children's pre-academic achievement in pre-kindergarten programs. *Early Childhood Research Quarterly, 23*, 27-50. doi:10.1016/j.ecresq.2007.05.002
- De Kruijff, R. E. L., Vermeer, H. J., Fukkink, R. G., Riksen-Walraven, J. M. A., Tavecchio, L. W. C., Van IJzerdoorn, M. H., & Van Zeijl, J. (2007). *Pedagogische kwaliteit van de opvang voor 0- tot 4-jarigen in Nederlandse kinderdagverblijven in 2008*. Amsterdam, Nederland: NCKO.
- La Paro, K. M., Hamre, B. K., & Pianta, R. C. (2011). *Classroom Assessment Scoring System*

- *CLASS Toddler*. Virginia, Charlottesville: Teachstone.
- Leseman, P., & Slot, P. (2013). *Kwaliteit en curriculum van voorschoolse opvang en educatie in Nederland. Relaties met structurele kenmerken, organisatiekenmerken en gebruik van educatieve programma's*. Utrecht, Nederland: Utrecht University.
- Marcon, R. A. (2002). Moving up the grades: Relationship between preschool model and later school success. *Early Childhood Research & Practice, 4*, 1-24.
- Mashburn, A. J., Pianta, R. C., Hamre, B. K., Downer, J. T., Barbarin, O., Bryant, D., . . . Howes, C. (2008). Measures of classroom quality in prekindergarten and children's development of academic, language, and social skills. *Child Development, 79*, 732-749. doi:10.1111/j.1467-8624.2008.01154.x
- Philips, D. A., & Lowenstein, A. E. (2011). Early care, education and child development. *Annual Review of Psychology, 62*, 483-500. doi:10.1146/annurev.psych.031809.130707
- Pianta, R., Howes, C., Burchinal, M., Bryant, D., Clifford, R., Early, D., . . . Barbarin, O. (2005). Features of pre-kindergarten programs, classrooms, and teachers: Do they predict observed classroom quality and child-teacher interactions? *Applied Developmental Science, 9*, 144-159. doi:10.1207/s1532480xads0903_2
- Rijksoverheid (2013). *Onderscheid kinderopvang en peuterspeelzalen verdwijnt*. Geraadpleegd op 23 oktober 2017, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2013/12/02/peuterplan>.
- Slot, P. L. (2014). *Early childhood education and care in the Netherlands. Quality, curriculum, and relations with child development*. Utrecht, Nederland: Dissertatie Universiteit Utrecht.
- Slot, P. L. (2016). *Curriculum voor het jonge kind*. Utrecht, Nederland: Stichting BKK.
- Slot, P., Jepma, I., Muller, P., Romijn, B., & Leseman, P. (2017). *Kwaliteit van de Nederlandse kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang. Meting 2017*. Utrecht, Nederland: LKK.
- Sylva, K., Siraj-Blatchford, I., Taggart, B., Sammons, P., Melhuish, E., Elliot, K., & Totsika, V. (2006). Capturing quality in early childhood through environmental rating scales. *Early Childhood Research Quarterly, 21*, 76-92. doi:10.1016/j.ecresq.2006.01.003
- Thomason, A. C., & La Paro, K. M. (2009). Measuring the quality of teacher-child interactions in toddler child care. *Early Education and Development, 20*, 285-304. doi:10.1080/10409280902773351
- Vandell, D. L., Belsky, J., Burchinal, M., Steinberg, L., Vandergrift, N. (2010). Do effects of

early child care extend to age 15 years? Results from the NICHD study of early child care and youth development. *Child Development*, 81, 737-756. doi:10.1111/j.1467-8624.2010.01431.x

- Veen, A., Heurter, A., & Van der Veen, I. (2012). *De pedagogische kwaliteit van peuterspeelzalen. Gegevens uit het pre-COOL cohortonderzoek 2012*. Nederland, Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Veen, A., & Leseman, P. (2015). *Pre-COOL cohortonderzoek. Resultaten over de voorschoolse periode*. Nederland, Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Veen, A., & Slot, P. L. (2012). *Kenmerken en kwaliteit van voorschoolse voorzieningen. Resultaten van de eerste meting van het cohortonderzoek pre-COOL. Symposium*. Nederland, Wageningen: Onderwijsresearchdagen.
- Van der Vegt, A. L., Studulski, F., & Kloprogge, J. (2007). *Voorschoolse voorzieningen en onderwijskansen. Review van de onderzoeksliteratuur*. Utrecht, Nederland: Sardes.
- Vermeer, H. J., Van IJzerdoorn, M. H., De Kruif, R. E. L., Fukkink, R. G., Tavecchio, L. W. C., Riksen-Walraven, J. M. A., & Van Zeijl, J. (2008). Child care in the Netherlands: Trends in the quality over the years 1995-2005. *The Journal of Genetic Psychology*, 169, 360-385. doi:10.3200/GNTP.169.4.360-385